

Wstęp

Monografia *Drzewostan słowiański* to publikacja wieloautorska, w której odnajdujemy rozdziały poświęcone drzewom w językach, kulturach i literaturach słowiańskich. Publikacja jest głosem bośniackiego, bułgarskiego, chorwackiego i polskiego środowiska naukowego, reprezentowanego przez przedstawicieli dyscyplin humanistycznych, którzy swoje zainteresowania badawcze ukierunkowują na tematykę przyrodniczą, a w przypadku przedstawionego tomu pochylają się nad zagadnieniami związanymi z drzewami i lasem. Zgromadzone opracowania są różnorodne w wyborze materiału badawczego, gdyż obejmują swoim zasięgiem praktycznie cały obszar słowiański – od Północy po Południe i od Zachodu po Wschód, a także w niektórych przypadkach wykraczają poza wskazane terytorium.

Ludzie byli i są zafascynowani drzewami. Dawniej uważali je za uosobienie bóstw, wierzyli w ich nadprzyrodzone moce, a lasy będące skupiskami drzew w większej liczbie budziły grozę, ale też dawały pożywienie, schronienie i opał, co wielokrotnie pozwalało przetrwać trudne okresy historyczne lub klimatyczne. Dziś także drzewa i lasy są obecne w świadomości językowej i kulturowej ludzkości. Głównie to właśnie drzewom nadajemy miano pomników przyrody, ceniąc ich długowieczność i ważność dla danej społeczności. Drewno pozyskiwane z drzew stało się materiałem, który znacznie przyczynił się do rozwoju kultury, np. jako budulec, ale też jako główny składnik papieru z celulozy produkowanego na masową skalę od XIX wieku, co sprawiło, że przechowywanie, przekazywanie i przetwarzanie większych ilości informacji doprowadziło, jak w czasach historycznych, do ponownego skoku w rozwoju nauki, gospodarki, a zwłaszcza kultury w XX wieku, czyniąc je dostępniejszymi dla przeciętnego mieszkańca ziemskiego globu.

Słowianie na przestrzeni wieków szczególnie blisko byli związani z przyrodą, więc obecność motywów powiązanych z drzewami i lasem w językach, literaturach i kulturach narodów słowiańskich jest silnie zaakcentowana. *Drzewostan słowiański* jako tytuł jest tutaj rozumiany w dwojaki sposób: termin wywodzący się z nauk leśnych, mówiący o wzajemnym oddziaływaniu na siebie drzew znajdujących się na pewnym obszarze (w rozumieniu metaforycznym: oddziaływanie

drzew na język, literaturę i kulturę narodów słowiańskich), ale także w drugim znaczeniu, które odnosi się do postrzegania drzew historycznie i współcześnie przez człowieka – twórcę.

Monografię otwiera rozdział poświęcony drzewnym i drewnopodobnym materiałom piśmienniczym, który jest swego rodzaju wprowadzeniem do tomu, gdyż Autor dokonuje analizy na podstawie źródeł antycznych i bizantyńskich w odniesieniu do początków piśmiennictwa słowiańskiego. Pozostałe zaś rozdziały zostały podzielone na dwa działy tematyczne: *Słowiański drzewostan językowy* i *Słowiański drzewostan kulturowo-literacki*.

Słowiański drzewostan językowy obejmuje dwanaście rozdziałów tematycznie skupionych na językowych aspektach związanych z drzewami. Część tę otwiera rozdział poświęcony lipie jako okazowi językowemu na podstawie chorwackiego i polskiego korpusu językowego. Drugi rozdział to spojrzenie na przysłowia dotyczące drzew w języku chorwackim. Kolejna Autorka przeprowadziła analizę porównawczą łacińsko-chorwacko-rosyjską, by scharakteryzować tworzenie dendronimii – nazw drzew, w językach chorwackim i rosyjskim z uwzględnieniem globalnego statusu łaciny w przypadku nazewnictwa botanicznego. Następnie zaproponowano rozdział poświęcony dendronimii w języku chorwackim i ukraińskim, w którym podstawę do analizy stanowiły słowniki omawianych języków. Pewną kontynuację leksykograficznego spojrzenia na drzewa otrzymaliśmy w kolejnym rozdziale, gdyż Autorka analizuje chorwacką i polską leksykę na podstawie słownika obrazkowego, wzbogacając swój wywód o odniesienia anglojęzyczne. Obraz ogólnosłowiański dotyczący nazw drzew i ich owoców we frazeologii możemy ujrzyć w kolejnym opracowaniu. Następny rozdział jest zaś poświęcony lingwistycznym poszukiwaniom symboliki sosny w poezji polskiej, rosyjskiej i bułgarskiej w oparciu o teksty wybranych autorów. Poszerzoną analizę wykraczającą poza językoznawstwo słowiańskie zaproponowano w rozdziale poświęconym analizie kontrastywnej serbskich i angielskich przysłów. Bułgarskie nazwy drzew i ich owoców wykorzystywanych w medycynie ludowej poprzez analizę lingwistyczno-kulturową zostały przedstawione w kolejnym rozdziale. Następne zaproponowane opracowanie dotyczy leksyki kaszubskiej związanej z drzewami i drewnem z perspektywy historycznej, gdyż zawartej w XIX-wiecznym dziele Stefana Ramuła: *Słownik języka pomorskiego czyli kaszubskiego*.

Część językową kończą dwa rozdziały, w których Autorzy zajmują się tematyką antroponimiczną. Pierwszy więc z rozdziałów dotyczy czeskich nazwisk pochodzących od nazw drzew i krzewów. W drugim z artykułów odnajdziemy analizę pseudonimów artystycznych literatów bułgarskich, utworzonych od nazw drzew.

W części II *Słowiański drzewostan kulturowo-literacki* możemy wyodrębnić dwa główne aspekty: kulturowy i literacki, wokół których prowadzone są rozważania Autorów przedstawione w jedenastu rozdziałach. Pierwszy z nich dotyczy lipy

w historycznej i współczesnej świadomości Chorwatów. Następnie zaprezentowana została analiza historyczna związana z wykorzystaniem drzew i drewna w krajobrazie powiatu wysokomazowieckiego. Kolejny podejmowany temat dotyczy Dolnego Śląska i drzew pomnikowych w różnych okresach historii tego regionu. W kolejnym rozdziale przenosimy się do klasztorów Św. Góry Athos, by zgłębić symbolikę tamtejszych cyprysów.

Pozostałe rozdziały skupione są wokół dzieł literackich. Jako pierwszy z tego kręgu pojawia się tekst dotyczący apotropaicznej mocy głogu i magiczno-rytualnych praktyk przeciw wampirom w serbskiej narracji ludowej. W kolejnym rozdziale omówiony zostaje motyw wiecznej wojny, którego umiejscowieniem jest las przed wiekami w bitwie w Lesie Teutoburskim i współcześnie w lasu pod Pragę w powieści Jaroslava Rudiša *Aleja Narodowa (Národní třída)*. Następny rozdział dotyczy przedchrześcijańskiego kultu dębu Aleksandra, od którego mężczyźni odwołują się do św. Konstantyn-Cyryl, czego dowiadujemy się z żywotu tego świętego funkcjonującego w Bułgarii w XV-wiecznej kopii. Powieść *Droga do Navi* Tomasa Duszyńskiego stała się podstawą do przedstawienia przez Autorkę w kolejnym rozdziale symboliki słowiańskiego drzewa życia. W rozdziale poświęconym Adamowi Kozłowskiemu na podstawie jego pamiętników Autor odkrywa przed nami realizowane przez twórcę koncepcje dotyczące lasów i leśnictwa. Kolejny tekst dotyczy drzew, które stanowią czeskie miejsca pamięci. Tom zamyka rozdział o drzewach a mitologii słowiańskiej w twórczości Karela Jaromira Erbena.

Oddajemy więc do rąk Czytelnika publikację bogatą tematycznie, zawierającą dwadzieścia cztery różnorodne teksty, których podstawą dociekania są drzewa i las. Świadomi jesteśmy jednak faktu, że niniejsza monografia nie wyczerpuje tematu. Mamy jednak nadzieję, że zachęci kolejnych badaczy humanistów do naukowej penetracji przyrody w poszukiwaniu nowych obszarów badawczych.

Magdalena Baer
Poznań, 20 października 2020 r.